

Rola Anglików i Niemców w koncepcji Konfederacji Europejskiej według Saint-Simona*

Michał Schroeter

235861@stud.usz.edu.pl

Uniwersytet Szczeciński

W myśli politycznej istnieją różne koncepcje zjednoczenia europejskiego. Jedną z nich jest idea francuskiego filozofa Claude'a Henriego de Saint-Simona. W niniejszej pracy autor postara się odpowiedzieć na następujące pytania badawcze:

1. Jaką rolę w myśli Saint-Simona miały do spełnienia naród angielski i niemiecki w tworzącej się konfederacji?
2. Jaka miała być ich rola w kształtowaniu się ustroju, spraw międzynarodowych oraz moralności?

---

* Artykuł powstał na podstawie wygłoszonego referatu na konferencji „Zjednoczeni w różnorodności. Koncepcje zjednoczenia europejskiego na przestrzeni dziejów” 9 maja 2024 r.

Claude-Henri de Saint-Simon urodził się 17 października 1760 r. w Paryżu, pochodził z rodziny arystokratycznej. Był najstarszym synem Baltazara Henryka, który był wojskowym oraz trudnił się rolnictwem. Warto tutaj zaznaczyć, że ojciec przyszłego filozofa był mistrzem ceremonii i dowódcą gwardii na dworze niedoszłego króla Rzeczypospolitej Stanisława Leszczyńskiego. J.E. Grabowski, *Saint-Simon: Utopia-Filozofia-Industralizm*, Warszawa: Towarzystwo Naukowe w Warszawie, 1936, s. 1. W dzieciństwie pobierał nauki u d'Alemberta, jak i miał okazję spotkać Jeana-Jacquesa Rousseau. J. Kurnatowski, *Współczesne idee społeczne*, Warszawa: Fundacja Wieczysta im. H.J. Chankowskiego, 1933, s. 14. Młody Saint-Simon w wieku 17 lat wstąpił do wojska, następnie w 1779 r. wyruszył do Ameryki Północnej z misją wsparcia rewolucji amerykańskiej, do kraju miał powrócić w 1783 r. W trakcie rewolucji francuskiej zrzekł się swojego tytułu arystokratycznego, po czym zajął się handlem dóbr kościelnych, które w trakcie rewolucji zostały odebrane Kościołowi Katolickiemu. Rok 1797 był przełomowy w życiu myśliciela, ponieważ wtedy zainteresował się nauką i zamieszkał naprzeciwko politechnik, a w 1801 roku blisko Szkoły Medycznej. W okresie rządów Napoleona nawiązał kontakty z bankierami (m.in. z dyrektorem Banku Francuskiego Lafittem) i przemysłowcami. Wśród uczniów Saint-Simona znalazł się August Comte. Filozof zmarł w Paryżu 19 maja 1825 r.; J.E. Grabowski, dz. cyt., s. 1–4.

W odpowiedzi na te konkretne pytania, autorowi posłuży opublikowana w 1814 roku praca Saint-Simona *O reorganizacji społeczeństwa europejskiego, czyli o konieczności i sposobach zespolenia ludów Europy w jedno ciało polityczne z zachowaniem przez każdy z nich niezależności narodowej*¹. W tym miejscu należy wspomnieć o tym, że istnieje wiele prac w języku polskim, angielskim, jak i francuskim dotyczących konceptów Saint-Simona, a także o samym filozofie. Na szczególną uwagę zasługują dwa artykuły: *L'Europe des Euro pens chez le comte de Saint-Simon* autorstwa Marie-France'a Piguet'a oraz *Saint-Simon's vision of a united Europe* Richarda Swedberga; z polskich opracowań warto wymienić artykuł Marty Baranowskiej o *Pojęcie narodu w poglądach Claude'a-Henriego de Saint-Simona* oraz pracę Kamila Popowicza *Saint-Simon i saintsimoniści – od rewolucji do kolonizacji. Historia pewnej religii (1803–1870)*². Socjaliści utopijni zostali bardzo szczegółowo opisani w polskich syntezach do historii doktryn politycznych i prawnych³.

Termin socjalizmu utopijnego został ukuty przez twórców „socjalizmu naukowego”: Karola Marksa i Fryderyka Engelsa. Określenie to można

---

1 C.H. de Saint-Simon, *O reorganizacji społeczeństwa europejskiego, czyli o konieczności i sposobach zespolenia ludów Europy w jedno ciało polityczne z zachowaniem przez każdy z nich niezależności narodowej*, t. 2, tłum. S. Antoszczuk, B. Sieroszevska, red. Z. Glinka, J. Szacki, Warszawa: Książka i Wiedza, 1968, s. 11.

2 Marie-France Piguet, w swoim artykule postawiła sobie za cel przebadanie jak myśliciel widział Europę i jej kształt. Również w tym artykule mamy bardziej szczegółowo opisane system ustrojowy przyszłej konfederacji według Saint-Simona; M.F. Piguet, *L'Europe des Européens chez le comte de Saint-Simon*, „Mots. Les langages du politique”, 1993, 34, s. 8. Swedberg w swoim artykule prezentuje, jak myśl zjednoczonej Europy oddziałuje w koncepcji Saint-Simona, w której uczony zwrócił uwagę na rozwój tych idei. Równocześnie naukowiec chciał ukazać, jak idee filozofa wpłynęły na rozwój późniejszych koncepcji zjednoczonej Europy. Również i w tej pracy mamy zarysowaną wizję ustroju konfederacji, jak również tło wydarzeń historycznych. R. Swedberg, *Saint-Simon's vision of a united Europe*, „European Journal of Sociology”, 1994, 35 (1), s. 145. Marta Baranowska podejmuje problem tego, jak Saint-Simon definiuje naród i jakie spełnia funkcje w jego idei. M. Baranowska, *Pojęcie narodu w poglądach Claude'a-Henriego de Saint-Simona*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, 2018, 11 (3), s. 309. W pracy Kamila Popowicza omówiono ogólnie idee Saint-Simona w *O reorganizacji społeczeństwa europejskiego, czyli o konieczności i sposobach zespolenia ludów Europy w jedno ciało polityczne z zachowaniem przez każdy z nich niezależności narodowej*; K. Popowicz, *Saint-Simon i saintsimoniści – od rewolucji do kolonizacji. Historia pewnej religii (1803–1870)*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2018, s. 58–62.

3 Zob. K. Chojnicka, H. Olszewski, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Poznań: Ars Boni et Aequi, 2004, s. 264–271 oraz J. Baszkiewicz, F. Ryszka, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973, s. 350–355.

znaleźć w ich najbardziej znanej publikacji, tj. w *Manifeście Partii Komunistycznej*⁴. Engels w broszurze *Rozwój socjalizmu od utopi do nauki* pisze, że wspólnymi cechami socjalistów utopijnych: Roberta Owena, Claude'a-Henriego de Saint-Simona oraz Charlesa Fouriera jest chęć zbawienia całego świata od razu. Przy tym to zbawienie ma nastąpić w świecie kapitalistycznym oraz jak zaznacza Engels, myśliciele ci nie są reprezentantami interesu proletariatu⁵. Autor dość surowo oceniał idee socjalistów utopijnych, ponieważ pisze: „Świat burżuazyjny, urządzony wedle zasad tych myślicieli, jest również nierozumny i niesprawiedliwy i winien powędrować na śmietnik historii tak samo jak feudalizm i wszystkie wcześniejsze ustroje społeczne”⁶. Według filozofa idee, które reprezentował między innymi Saint-Simon, są równie szkodliwe jak feudalizm. Opinia Engelsa dotycząca Saint-Simona prezentuje się następująco: „Saint-Simon, u którego kierunek burżuazyjny zachował się jeszcze w pewnej mierze obok proletariackiego”⁷. W tej myśli, możemy zauważyć ważną rzecz: Engels zaznacza, że idea Saint-Simona jest burżuazyjna, ale można dostrzec w niej elementy proletariackie. Widać tutaj doskonale stosunek do idei swoich poprzedników i ta relacja jest negatywna, podkreślana jest szkodliwość ich ideałów, ale zarazem zauważa, że idee Saint-Simona mają te elementy, które nazywa proletariackimi.

Należy jednak przyjrzeć się innym spojrzeniom na temat socjalizmu utopijnego. Podejmowano próbę zmiany nazwy zbioru idei, którą mieli reprezentować między innymi Saint-Simon czy Fourier. Ta próba wynikała z tego, że marksistowskie określenie jest zbyt ogólne i nie odzwierciedla sedna tych koncepcji⁸. Jerzy Kurnatowski proponował, żeby ten rodzaj socjalizmu nazwać „socjalizmem zrzeszeniowym”. Inną zaproponowaną nazwą był „socjalizm romantyczny” lub „wczesny socjalizm”⁹. Kamil Popowicz w swojej pracy przytoczył opinię Stefana Bratkowskiego, który to proponuje, żeby idee Saint-Simona oddzielić od idei socjalizmu na rzecz

---

4 P. Kuligowski, *Wczesny socjalizm i przyszłość*, „Praktyka Teoretyczna”, 2018, 29 (3), s. 8.

5 F. Engels, *Rozwój socjalizmu od utopi do nauki*, Gdańsk: Tower Press, 2000, s. 10.

6 Tamże.

7 Tamże.

8 P. Kuligowski, dz. cyt., s. 9–10.

9 Tamże, s. 10.

propagatora kapitalizmu ludowego¹⁰. Na potrzeby niniejszego artykułu autor jednak pozostał przy nazwie socjalizmu utopijnego ponieważ ta nazwa dalej dominuje w dyskursie akademickim. To określenie możemy znaleźć między innymi w podręczniku akademickim do historii doktryn politycznych i prawnych autorstwa Henryka Olszewskiego i Krystyny Chojnickiej¹¹ czy też w artykułach naukowych odnoszących się do tych teoretyków.

Należy również wspomnieć ogólnie o poglądach Saint-Simona, które wyróżniały go spośród innych socjalistów utopijnych. Jako pierwszy myśliciel francuski podjął się krytyki prywatnej własności oraz dostrzegł negatywne konsekwencje rodzącego się na ziemiach francuskich nowego systemu społeczno-gospodarczego – kapitalizmu¹². W oczach Saint-Simona kapitalizm prezentuje się jako ustrój bezładny, czyli taki, w którym panuje chaos produkcyjny¹³. Rozwiązaniem tych problemów miał być nowy system, oparty na wartościach braterskich i chrześcijańskich¹⁴. Wizja nowego społeczeństwa w ideach Saint-Simona jest myślą elitarystyczną. Ład społeczny miał wyglądać następująco: Najważniejszą grupą mieli być naukowcy i przemysłowcy, którzy byli elementami twórczymi. Saint-Simon wyróżnia również zbędne grupy czy zawody w przyszłym społeczeństwie: arystokratów, filozofów i prawników¹⁵. Myśliciel uznał, że całe zło, rozumiane jako np. wyzysk, jest spowodowany przez osoby, które nie wykonują pracy, tylko korzystają z tego co już mają, czyli wcześniej już wspomnianą arystokrację¹⁶. W nowym społeczeństwie, miał istnieć podział pracy i jak piszą Maciej Bałtowski i Grzegorz Kwiatkowski: „Społeczeństwem tym miała kierować «arystokracja ducha», a wynagradzanie ludzi miało następować zgodnie z maksymą: «Każdemu według jego zdolności, każdej zdolności według jej dzieł», przejętą w lekko zmienionej formie przez

---

10 K. Popowicz, dz. cyt., 9

11 K. Chojnicka, H. Olszewski, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Poznań: Ars Boni et Aequi, 2004, s. 264.

12 B. Danowska-Prokop, *Własność w poglądach przedstawicieli socjalizmu utopijnego*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, 260, s. 19.

13 M. Bałtowski, G. Kwiatkowski, *Utopie społeczno-gospodarcze: historia i współczesność*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia” 2009, 43, s. 43.

14 Tamże, s. 44.

15 B. Danowska-Prokop, dz. cyt., s. 20.

16 M. Bałtowski, G. Kwiatkowski, dz. cyt., s. 43.

marksizm¹⁷. Przywódca bolszewików Włodzimierz Lenin zaczerpnął od filozofa koncept zmienności charakteru władzy, polegający na zaprzestaniu rządzeniem ludźmi, bardziej na administrowaniu i zarządzaniu materiałami¹⁸. Należy też zwrócić uwagę na to, jak Saint-Simon definiuje naród. Filozof nie stworzył jednoznacznej i precyzyjnej definicji narodu, za to korzysta z tego terminu, jakby jego znaczenie było powszechnie znane. Jednakże z pism myśliciela możemy dojść do wniosku, że naród w idei filozofa to grupa ludzi zamieszkująca dane terytorium i podległa jednej, określonej władzy. Według Saint-Simona instytucje polityczne mają znaczący wpływ na kształtowanie się narodów¹⁹. Warto napomnieć o wpływie idei Saint-Simona na środowisko polskiej lewicy emigracyjnej. Taki wpływ widać u Zenona Świątosławskiego, w jego pracy *Ustawa o Kościele powszechnym*²⁰. Pod wpływem tych idei byli też Ludwik Królikowski i Jan Królikowski, którzy redagowali pismo „Zjednoczenie”²¹.

Należy teraz przyjrzyć się koncepcji Saint-Simona na temat przyszłej konfederacji europejskiej, którą przedstawił we wcześniej już wspomnianej pracy *O reorganizacji społeczeństwa europejskiego, czyli o konieczności i sposobach zespolenia ludów Europy w jedno ciało polityczne z zachowaniem przez każdy z nich niezależności narodowej*. Praca jest podzielona na trzy księgi, a wewnątrz tych ksiąg są rozdziały, w których Saint-Simon porusza różne kwestie. Dzieło to możemy porównać do monografii naukowej. Saint-Simon w tej pracy po raz pierwszy przedstawia swój projekt, który ma zaprowadzić pokój na kontynencie europejskim²².

W przedmowie do swojego dzieła Saint-Simon zaznacza, co będzie tematem dalszych stronach. Podkreśla, że monarchowie powinni dbać o naukę i sztukę²³. Według filozofa ci, którzy podążali w myśl danego prądu intelektualnego, mieli osiągnąć ogromne sukcesy. Saint-Simon podaje

---

17 Tamże, s. 44.

18 Tamże, s. 44.

19 M. Baranowska, dz. cyt., s. 311.

20 T. Sikorski, *Ewangelia zbawienia: Polska lewica chrześcijańska (1832–1914)*, t. 1, Warszawa–Radzymin: Von Borowiecky, 2018, s. 28.

21 Tamże, s. 32–33.

22 M.F. Piguet, dz. cyt., s. 8.

23 C.H. de Saint-Simon, dz. cyt., s. 13.

przykłady Karola V i Henryka VIII, którzy byli teologami i dzięki rozwojowi teologicznemu osiągnęli sukcesy²⁴. Fragment ten wskazuje na to, że filozof zastosował metodę historyczną do podpierania swoich tez. Równocześnie widzimy stosunek socjalisty utopijnego do monarchii, której nie ocenia negatywnie, jeśli ta idzie zgodnie z duchem czasu. Wymienia również takich monarchów jak Katarzyna Wielka i Fryderyk Wielki, którzy, jak pisze, byli przyjaciółmi filozofów²⁵. Te pozytywne odniesienie do rządów Katarzyny II, którego dokonuje myśliciel, było spowodowane propagandą ukształtowaną przez samą carycę i miało za zadanie przedstawić ją jako władczynię oświeconą i obeznaną we francuskiej filozofii. Tej propagandzie uwierzył między innymi Wolter, przewidując ogromne sukcesy pod rządami carycy Katarzyny²⁶. Nie powinno dziwić, że Saint-Simon dał wiarę tej propagandzie i również wymienia carycę jako pozytywną postać. We fragmencie poświęconym parlamentom Francji i Anglii, filozof nakreślił wizję dawnej zjednoczonej Europy pod przywództwem duchowieństwa i religii rzymskiej (tj. katolickiej)²⁷. Za dezorganizację tego stanu rzeczy Saint-Simon obwinia Lutra, a pokój w Westfalii kończący wojnę trzydziestoletnią prezentuje jako dalsze źródła wszelakich wojen, wynikających z prób utworzenia balansu sił w Europie²⁸. Według Saint-Simona pokój ten zintensyfikował militaryzację Europy. Filozof opisał powstawanie na masową skalę armii stałych, w miejscu oddziałów powoływanych na okres wojen²⁹. Faktycznie dochodzi do zjawiska, które opisał, jednakże jest ono pokłosiem wojny trzydziestoletniej. Mimo tego uproszczenia, faktycznie były to reformy w armii, nakierowane na tworzenie wojsk stałych. Następnie autor przeszedł do sprawy angielskiej. Reformacja i wojny spowodowały, że Wyspy Brytyjskie oddzieliły się od reszty kontynentu³⁰. Wynikiem tego odseparowania był rozwój Wielkiej Brytanii pod względem

---

24 Tamże, 13–14.

25 Tamże, s. 14.

26 J. Kazimierzczyk-Kuncer, *Sekretne zapiski Charlesa Massona o Rosji Katarzyny II*, „Slavia Orientalis”, 2017, 66 (2), s. 268.

27 C.H. de Saint-Simon, dz. cyt., s. 14–15.

28 Tamże, s. 15–16.

29 Tamże, s. 16.

30 C.H. de Saint-Simon, dz. cyt., s. 16–17.

handlowym i morskim. Według Saint-Simona to Anglia miała sprawować tyranię nad kontynentem, utrzymując despotyzm w Europie, ponieważ leżało to w jej interesie. Zdaniem myśliciela należało przywrócić stracone więzy, które łączyłyby Wielką Brytanię z Europą³¹. W tym miejscu trzeba zauważyć, że w koncepcji Saint-Simona Anglia nadal odgrywała znaczącą rolę w przyszłej konfederacji. Anglia, z racji swojego położenia na wyspach, nie była uzależniona od przesądów i zwyczajów, które panowały na kontynencie. Mogła porzucić feudalizm i była w stanie zanieść idee wolności i postępu na kontynent³². Saint-Simon widział Anglię w roli mesjasza, który ma wspomóc wyjście z zacofania reszcie Europy. Jednakże Anglia według Saint-Simona nie miała dostatecznych sił i potrzebowała wsparcia Francji, która przyjęła idee wolności. Dopiero połączenie sił Anglii i Francji pozwoli Europie walczyć o postęp³³.

W księdze pierwszej filozof zastanawiał się nad idealnym ustrojem, którym miałyby się kierować przyszła Europa. Myśliciel doszedł do wniosku, że potrzebne są trzy władze: pierwsza zajmująca się ogólnym interesem narodu, druga lokalnym, a trzecia miałyby zadanie kontrolne, czyli ponowne rozpatrywanie praw, które zostały uchwalone przez poprzednie organy³⁴. W tym tekście możemy zauważyć, że opis dotyczy Anglii. Jak sam Saint-Simon pisze: „Anglią rządzi parlament, instancja najwyższa, obejmująca trzy władze: króla, Izbę Gmin i Izbę Lordów”³⁵. W tej koncepcji król reprezentuje interes ogółu, Izba Gmin interesy lokalne, a Izba Lordów rozpatruje i kontroluje³⁶. Na końcu Saint-Simon stwierdził, że idealnym ustrojem jest parlamentaryzm, który posiada Anglia, i argumentował to metodą historyczną. Pisał, że po rewolucji, która dokonała się w ich ojczyźnie, panuje dobrobyt, a Francja jest silnym państwem³⁷. Filozof szukał także rozwiązania problemu ordynacji wyborczej. W Anglii panowała jeszcze ordynacja wyborcza, która faworyzowała stare ośrodki miejskie, mimo że nie odgry-

---

31 Tamże, s. 17.

32 Tamże, s. 18–19.

33 Tamże, s. 19.

34 Tamże, s. 33–34.

35 Tamże, s. 35.

36 Tamże, s. 35–37.

37 Tamże, s. 41.

wały one znaczącej roli w życiu społecznym i gospodarczym. To zjawisko nazwane zgniłymi miasteczkami zostało zniesione dopiero po 1832 roku³⁸. Dając prawo głosu korporacjom, teoretyk niwelował możliwość wystąpienia zjawiska zgniłych miasteczek.

Księga druga została poświęcona zasadzie działania oraz temu, jak powinna wyglądać reorganizacja narodów europejskich. Konfederacja miała być zbudowana w myśl ustroju angielskiego, jednakże Saint-Simon wprowadził też swoje elementy do tej wizji ustroju. Na czele konfederacji miał stać król. W jaki sposób miał być wybrany i kto mógł nim zostać? Filozof tego nie sprecyzował, wizja ta miała zostać spisana w innej pracy, której myśliciel nie napisał³⁹. Kolejnym elementem miał być parlament europejski, a deputowanymi tego organu mieli zostać: uczeni, kupcy, sędziowie i urzędnicy, czyli ludzie, którzy według Saint-Simona są użyteczni dla społeczeństwa. Wybory miałyby odbywać się w korporacjach, a osoby, które zostały wybrane na stanowisko deputanta, miały być wybierane na 5-letnią kadencję. Dodatkowo, musiały one spełniać konkretne wymogi, aby zostać deputowanymi. Musiały spełniać cenzus majątkowy, powinni mieć 25 tysięcy franków renty ziemskiej, jak i wykształcenie⁴⁰. Należy pamiętać, że w idei filozofa nie każde miejsce deputanta podlegało wyborowi, ponieważ przy wyborach miało dochodzić do wytypowania 20 członków spośród naukowców, kupców, sędziów i urzędników. Te osoby nie powinny posiadać ziemi, natomiast powinny zostać w nią wyposażone. Kolejną izbą zaczerpniętą z ustroju angielskiego, ale zmodyfikowaną na rzecz idei Saint-Simona, jest Izba Lordów. W koncepcji teoretyka została nazwana Izbą Parów. Powinny w niej zasiadać osoby wybrane (lub ich potomkowie), które znacząco wpłynęły na rozwój przemysłu, nauki, prawa i administracji. Izba Parów różniła się od poprzedniej izby tym, że członkowie mieli być wyposażeni w grunt o wysokości 25 tys. franków i przy każdym nowym parlamencie miał być dobierany jeden⁴¹. Ten system był, jak widać, w polowie demokratyczny. Do władzy miały dostęp tylko określone jednostki

---

38 O.M. Majkowska, *Pozycja parlamentu brytyjskiego w świetle działania systemu dwupartyjnego*, Katowice: Uniwersytet Śląski. Wydział Nauk Społecznych, 2008, s. 54–55.

39 Tamże, s. 47.

40 Tamże, s. 45.

41 Tamże, s. 46–47.

i one mogły być wybierane w sposób demokratyczny lub na drodze nominacji. Pogląd Saint-Simona tutaj można porównać do idei technokratycznej, gdzie to eksperci i fachowcy rządzą, próbują kształtować politykę według wiedzy naukowej lub praktycznej⁴². Jak twierdzą Wojciech Borkowski, Magda Jagielska i Klara Łuczniak, Saint-Simon chciał wyeliminować z polityki osoby, które lekceważyłyby długookresowe konsekwencje swoich czynów. Jak piszą: „Dlatego postulował, żeby z trzech klas społecznych, jakie wyróżnił: posiadaczy, naukowców i «pozostałych» ludzi pracy, to naukowcy zaprowadzili światłą dyktaturę dla dobra ogółu”⁴³.

Parlament europejski miał wykonywać zadania dotyczące spraw ogólnoeuropejskich. Jak twierdził Saint-Simon, parlament miałby się zajmować między innymi budową kanałów, np. Dunaju z Renem czy też Renu z Bałtykiem. W wizji tej kanały miałyby przyczynić się do polepszenia bytu mieszkańców Europy. Czy zadania, jakie stawiał teoretyk przed parlamentem, są w ogóle możliwe? Z całą pewnością można stwierdzić, że są one czasochłonne. Kolejnym zadaniem byłoby napisanie kodeksu moralnego, mającego na celu wzmocnienie więzi między narodami oraz ukazanie, jakimi ideami konfederacja się kieruje. Następnym zadaniem było zaludnienie świata przez Europejczyków. Parlament ma dbać o to, aby społeczeństwo europejskie zasiedliło świat, ponieważ według myśliciela Europejczycy stoją na wyższym poziomie niż inne rasy⁴⁴. Parlament miał spełniać funkcję rozjemczą między narodami i miał do niego należeć głos rozstrzygający; miał przy tym wziąć pod uwagę wolność wyznania⁴⁵.

Należy teraz zadać pytanie, jak Saint-Simon widział istnienie tej konfederacji. Według filozofa, Anglia i Francja powinny porozumieć się w kwestii utworzenia wspólnego parlamentu. Zdaniem myśliciela Francja i Wielka Brytania były silniejsze razem niż osobno i mogły rozszerzać idee paneuropejskie na inne kraje⁴⁶. W koncepcji myśliciela miały wspierać w każdym kraju ruchy na rzecz parlamentaryzmu. Anglia i Francja mia-

---

42 S. Gałkowski, *Technokracja i demagogia*, „Civitas. Studia Z Filozofii Polityki”, 2010, 12.

43 W. Borkowski, M. Jagielska, K. Łuczniak, *O potrzebie jednolitej i przyrodniczej teorii zmian kulturowych*, „Teksty z Ulicy. Zeszyt memetyczny”, 2012, 14, s. 97.

44 C.H. de Saint-Simon, dz. cyt., 48.

45 Tamże, s. 48–49.

46 Tamże, s. 51.

ły siłę, która rozprzestrzeniłaby się na inne kraje, przyczyniając się do postępu wśród narodów, u których nie istnieje system parlamentarny. Anglia i Francja były w tej wizji przedstawione jako byty polityczne, które miały być motorem postępu na kontynencie.

W składzie pierwotnego wspólnego parlamentu anglo-francuskiego, powinna panować dominacja angielska. Wynikało to z przeświadczenia, że Francuzi nie byli obcy jeszcze w polityce parlamentarnej. Anglicy musieliby zatem pokazać praktykę parlamentarną Francuzom. Co więcej, jak twierdził filozof, Anglia poniosłaby dużą ofiarę, wchodząc do tej unii, kiedy to Francja tylko zyskiwałaby na tym⁴⁷. Można teraz odpowiedzieć na pytanie, jaką rolę miałyby odgrywać Anglia w koncepcji Saint-Simona. Miałyby być przewodnikiem dla Francji i to ona miała za zadanie kształcić wizję przyszłej konfederacji europejskiej. To jej przypadła rola nauczyciela, który uczyłby innych, jak prowadzić politykę parlamentarną. Jednakże filozof krytykował jedno z ugrupowań wchodzących w skład parlamentu brytyjskiego, tj. torysów. Obwinał partię za wszelkie zło, które zapanowało na kontynencie, np. prowokowanie wojen czy też politykę Anglii, która miała być samolubna, cyniczna oraz imperialna. Jak Popowicz zauważył, w myśli Saint-Simona Anglicy mieli jeszcze jedną ważną rolę do odegrania – uchronienie Francji przed kolejną rewolucją⁴⁸. „Nieszczęścia spowodowane przez rewolucję angielską były nieuniknione, ponieważ w tym czasie żadna siła w Europie nie mogła dopomóc w utworzeniu rządu wolnego”⁴⁹. Saint-Simom dostrzegł, że byłyby potrzebne siły zewnętrzne, aby ukrócić działania rewolucyjne i przyspieszyć powołanie nowego rządu i nowego systemu politycznego. To, że na razie państwami wolnymi były Francja i Anglia, zobowiązywało je do przywrócenia spokoju w krajach opanowanych zawieruchą rewolucyjną. Widać też jasno, że rola Anglików to także zaprowadzenie nowego ładu i ucieszenie fermentu rewolucyjnego.

Warto wspomnieć o koncepcji Saint-Simona odnośnie do Niemców. W oczach myśliciela ludność niemiecka prezentowała się jako populacja niedotknięta duchem merkantylizmu i nieskażona egoizmem. Według filozofa Niemcy odznaczają się cnotami takimi jak prostota obyczajów oraz

---

47 Tamże, s. 52.

48 K. Popowicz, dz. cyt., s. 62.

49 C.H. de Saint-Simon, dz. cyt., s. 78.

dobroć, a według Saint-Simona wpływają one na charakter rządów. W państwach niemieckich władze są absolutystyczne, ale jednocześnie łagodne i ojcowskie. Rozważania na temat Niemiec filozof wykorzystał do przedstawienia swojej filozofii dziejowej. Historiozofia myślicielą jest linearna – dzieli ją na trzy etapy: pierwszy to kiedy ludność jest uległa władzy absolutystycznej. Drugi etap charakteryzuje się tym, że w narodzie, w którym panuje absolutyzm, zaczynają się pojawiać kierunki mu przeciwne, a także wyłania się duch oświecenia. Trzecie stadium jest wtedy, kiedy narody tworzą parlamenty umożliwiające stworzenie lub udoskonalenie ładu społecznego⁵⁰. W dalszej części filozof nakreślił pierwsze cele wspólnego parlamentu anglo-francuskiego, którymi byłyby złagodzenie rewolucji w państwach niemieckich oraz próba stworzenia zjednoczonego państwa niemieckiego, które następnie zostałoby włączone do wspólnego parlamentu. Z racji swojego charakteru ludność niemiecka miałaby w koncepcji Saint-Simona odegrać kluczową rolę⁵¹. Tą rolą jest uzdrowienie moralne Francuzów i Anglików, bo jak pisze filozof: „ci bowiem spośród Niemców, którzy zostaną powołani do wzięcia udziału we wspólnych rządzie, wniosą ze sobą właściwą im czystość poglądów moralnych i szlachetności uczuć. Dzięki sile przykładu podniosą oni do swego poziomu Anglików i Francuzów”⁵². Wejście zjednoczonych Niemiec do konfederacji sprawiłoby, to że oni odgrywaliby znaczącą rolę, a nawet w niej przodowali⁵³. Obraz, jaki się wyłania, to silne Niemcy zastępujące Anglię w prowadzeniu misji kreowania konfederacji europejskiej. W tym momencie można śmiało porównać rolę zarówno Anglików, jak i Niemców. Saint-Simon nie poświęca Niemcom zbyt dużej uwagi, jedynie wzmiankuje o ich ważnej roli w podniesieniu moralnym członków konfederacji oraz że w przyszłości mieliby przewodzić konfederacji. Anglikom myśliciel poświęcił za to dużo czasu, upatrując w nich istotny element do ziszczenia się swojej wizji. To właśnie Anglicy mieliby pokazać Francu-

---

50 Tamże, s. 76.

51 Tamże, s. 78–79.

52 Tamże, s. 79.

53 Tamże, s. 79.

zom kulturę parlamentarną i to od nich Saint-Simon zaczerpnął wzór ustroju dla swojego konceptu.

Podsumowując, rola Anglików w idei Saint-Simona jest ogromna, ponieważ to na nich spadłoby zadanie kształtowania ustroju konfederacji oraz bycie wzorem moralnym dla narodu francuskiego w prowadzeniu polityki parlamentarnej. Anglicy w sprawach międzynarodowych mieliby przy pomocy Francji wspierać ruchy, które miałyby na celu zmianę ustroju w swoich krajach na parlamentaryzm oraz ochranianie narodów przed gwałtownymi rewolucjami. Mieliby być także motorem postępu i przykładem dla innych narodów w Europie. Saint-Simon widział w Anglii mesjasza w pierwszym etapie tworzenia się konfederacji i postrzegał jako naród, który może Francję uchronić przed kolejną rewolucją. To Wielka Brytania z Francją miałyby zapoczątkować jednoczenie się Europy; to w Anglikach filozof widział tych, którzy mieliby walczyć z zacofaniem na kontynencie. Teoretyk w swojej koncepcji ustrojowej usprawnił system angielski, uważając go za wzorcowy, jednakże w swojej myśli eliminuje możliwość wystąpienia zjawiska zgniłych miasteczek. Przewidziana dla Niemców rola w konfederacji była głównie moralna. Ich zadaniem byłoby dokonanie uzdrowienia moralnego, ponieważ ludność Niemiecka ostała się od zepsucia moralnego. Ich rolą byłoby także zaszczepienie swoich cnót Francuzom i Anglikom, pochłoniętych ideami merkantylnizmu. Również z racji swojego położenia geograficznego, miały być ważnym czynnikiem składowym zjednoczonej Europy. Zastąpiłyby Wielką Brytanię w roli przewodnika w zakładanej koncepcji konfederacji. Warto w tym miejscu zaznaczyć, jak filozof, który przecież był Francuzem, dość małą widział rolę dla swojego narodu, a nawet dostrzegł w nim element niestabilności.

Bibliografia

Źródła drukowane

- de Saint-Simon C.H., *O reorganizacji społeczeństwa europejskiego, czyli o konieczności i sposobach zespolenia ludów Europy w jedno ciało polityczne z zachowaniem przez każdy z nich niezależności narodowej*, t. 2, tłum. S. Antoszczuk, B. Sieroszevska, red. Z. Glinka, J. Szacki, Warszawa: Książka i Wiedza, 1968.
- Engels F., *Rozwój socjalizmu od utopi do nauki*, Gdańsk: Tower Press, 2000.

Opracowania

- Bałtowski M., Kwiatkowski G., *Utopie społeczno-gospodarcze: historia i współczesność*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia” 2009, 43, s. 39–53.
- Baranowska M., *Pojęcie narodu w poglądach Claude’a-Henriego de Saint-Simona*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2018, 11 (3), s. 307–320.
- Baszkievicz J., Ryszka F., *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973.
- Borkowski W., Jagielska M., Łucznicz K., *O potrzebie jednolitej i przyrodniczej teorii zmian kulturowych*, „Teksty z Ulicy. Zeszyt memetyczny”, 2012, 14, s. 93–111.
- Chojnicka K., Olszewski H., *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Poznań: Ars Boni et Aequi, 2004.
- Danowska-Prokop B., *Własność w poglądach przedstawicieli socjalizmu utopijnego*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, 260, s. 18–26.
- Gałkowski S., *Technokracja i demagogia*, „Civitas. Studia Z Filozofii Polityki” 2010, 12, s. 193–210.
- Grabowski J.E., *Saint-Simon: Utopia-Filozofia-Industralizm*, Warszawa: Towarzystwo Naukowe w Warszawie, 1936.
- Kazimierzczyk-Kuncer J., *Sekretne zapiski Charlesa Massona o Rosji Katarzyny II*, „Slavia Orientalis” 2017, 66 (2), s. 265–280.

- Kuligowski P., *Wczesny socjalizm i przyszłość*, „Praktyka Teoretyczna” 2018, 29 (3), s. 8–14.
- Kurnatowski J., *Współczesne idee społeczne*, Warszawa: Fundacja Wieczysta im. H.J. Chankowskiego, 1933.
- Majkowska O.M., *Pozycja parlamentu brytyjskiego w świetle działania systemu dwupartyjnego*, Katowice: Uniwersytet Śląski. Wydział Nauk Społecznych, 2008.
- Piguet M.F., *L'Europe des Européens chez le comte de Saint-Simon*, „Mots. Les langages du politique” 1993, 34, s. 7–24.
- Popowicz K., *Saint-Simon i saintsimoniści – od rewolucji do kolonizacji. Historia pewnej religii (1803–1870)*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2018.
- Sikorski T., *Ewangelia zbawienia: Polska lewica chrześcijańska (1832–1914)*, t. 1, Warszawa–Radzymin: Von Borowiecky, 2018.
- Swedberg R., *Saint-Simon's vision of a united Europe*, „European Journal of Sociology” 1994, 35 (1), s. 145–169.